ISSN: 2181-3906 2026

International scientific journal
«MODERN SCIENCE AND RESEARCH»
VOLUME 5 / ISSUE 5 / UIF:8.2 / MODERNSCIENCE.UZ

OQIWSHILARDA USHRASATUǴIN AGRESSIV MINEZ-QULIQTIŃ PSIXOLOOGIYALIQ ÓZGESHELIKLERI

Qaljanbaeva Aynura Berdaq qızı
QMU studenti.
L.Bektursinova
QMU Pedagogika hám psixologiya kafedrası docent., PhD.
https://doi.org/10.5281/zenodo.20533281

Annotaciya. *Bul maqalada oqıwshılarda ushrasatuǵın agressiv minez-qulıqtıń psixologiyalıq ózgeshelikleri, onıń payda bolıw sebepleri hám rawajlanıw faktorları sáwlelendirilgen. Mektep jasındaǵı balalardıń minez-qulıqındǵı agressiyanıń túrleri, onıń shaxs qalıplesiwine hám oqıw procesine tásiri tahlil etiledi. Sonday-aq, oqıwshılardaǵı agressiyanıń aldın alıw hám onı korreksiyalaw boyınsha psixologiyalıq usıllar hám usınıslar islep shıǵılǵan.*

Kilt sózler: *Oqıwshı, agressiv minez-qulıq, psixologiyalıq ózgeshelikler, mektep psixologiyası, agressiya túrleri, korreksiya, emocional jaǵday, minez-qulıq motivaciyası.*

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ РАЗЛИЧИЯ В АГРЕССИВНОМ ПОВЕДЕНИИ СРЕДИ СТУДЕНТОВ

Аннотация. *В данной статье рассматриваются психологические особенности агрессивного поведения у учащихся, причины его возникновения и факторы развития.*

Анализируются виды агрессии в школьном возрасте, её влияние на формирование личности и учебный процесс. Также разработаны психологические методы и рекомендации по предупреждению и коррекции агрессивного поведения у учащихся.

Ключевые слова: *Учащийся, агрессивное поведение, психологические особенности, школьная психология, виды агрессии, коррекция, эмоциональное состояние, мотивация поведения.*

PSYCHOLOGICAL DIFFERENCES IN AGGRESSIVE BEHAVIOR AMONG STUDENTS

Abstract. *This article examines the psychological characteristics of aggressive behavior in students, the causes of its occurrence, and the factors of its development. The types of aggression in school-age children, its impact on personality formation, and the educational process are analyzed. Furthermore, psychological methods and recommendations for the prevention and correction of aggressive behavior in students have been developed.*

Keywords: *Student, aggressive behavior, psychological characteristics, school psychology, types of aggression, correction, emotional state, behavioral motivation.*

Búgingi kúnde jámiyetimizdiń hár tárepleme rawajlanıwı hám modernizaciyalasıwı procesinde jas áwladtıń ruwhıy jaqtan salamat, intellektual hám sociallıq belsendi shaxs bolıp qalıplesiwi mámleketlik áhmiyetke ıye mashqalalardan biri bolıp tabıladı.

Mektep dáwiri – bul balanıń tek ǵana bilim alatuǵın emes, bálki onıń psixologiyalıq jaqtan shaxs sıpatında qalıplesetuǵın, sociallıq ortalıqqa beyimlesetuǵın eń juwapkerli dáwiridir. Biraq, sońǵı jıllarda mektep oqıwshıları arasında túrli psixologiyalıq mashqalalardıń, ásirese, agressiv minez-qulıq kórsetkishleriniń artıp barıp atırǵanlıǵı kózge taslanbaqta.

Oqıwshılardaǵı agressiya – bul tek ǵana jeke ózgeshelik emes, bálki olardıń qorshaǵan ortalıqqa, sociallıq qatnaslarǵa hám óz-ózine bolǵan narazılıǵınıń, ishki emociyallıq tınıshsızlıǵınıń sırtqı kórinisidir. Mektep jasındaǵı balalardıń, ásirese, óspirimlerdiń minez-qulıqındaǵı agressiv tendenciyalar oqıw procesine, klasslasları hám muǵallimler menen bolǵan qatnaslarǵa unamsız tásir kórsetip, hár túrli sociallıq konfliktlerdiń payda bolıwına sebepshi bolmaqta. Bul mashqalanıń psixologiyalıq táreplerin úyreniw sonı kórsetedi, agressiyanıń tamırları shańaraqtaǵı tárbiyalıq ortalıq, zamanagóy informaciyalıq texnologiyalar (kompyuter oyınları, sociallıq tarmaqlar) hám jas ózgeshelikleri menen bánt bolǵan krizisli dáwirlerge barıp taqaladı.

Sonlıqtan, oqıwshılarda ushrasatuǵın agressiv minez-qulıqtıń psixologiyalıq ózgesheliklerin tereń tahlil etiw, onıń payda bolıw mexanizmlerin anıqlaw hám usı tikarda jetkinsheklerdiń ruwhıy jaqtan tuwrı qalıplesiwine kómeklesiw zamanagóy pedagogikalıq psixologiyanıń eń aktual wazıypalarınan biri bolıp esaplanadı.

Oqıwshılarda agressiv minez-qulıqtıń qalıplesiwine tikreley tásir etiwshi tómendegi turaqlı psixologiyalıq faktorlardı ajıratıp kórsetemiz:

1. **Shańaraqtaǵı tárbiyalıq ortalıq:** Bala shańaraqtaǵı úlkenlerdiń qatnaslar modelin tikreley kóshirip aladı. Giperopeka (shama qatań baqlaw) yamasa gipoprotekciya (itibarsızlıq), shańaraqtaǵı turaqlı urıs-kerisler balada qorǵanıw reaksiyası sıpatında agressiyanı keltirip shıǵaradı.
2. **Jas krizisleri (Ásirese óspirimlik dáwiri):** 11-15 jas aralıǵındaǵı oqıwshılarda gormonallıq ózgerisler menen birge, "úlken bolıw" sezimi payda boladı. Bul dáwirde olardıń óz "Meni"n kórsetiw, dógeregindegiler dıqqatın tartıw tilegi kóbinese agressiv háreketler arqalı kórinedi.
3. **Zamanagóy informaciyalıq ortalıq:** Kompyuter oyınlarındaǵı, sociallıq tarmaqlardaǵı yamasa filmlerdegi zorlıq-zombılıq kórinisleri balanıń psixikasına tásir etip, agressiyanı normallıq jaǵday sıpatında qabıl etiwine alıp keledi (desensibilizaciya procesi).
4. **Frustraciya jaǵdayı:** Oqıwshınıń óz aldına qoyǵan maqsetlerine (mısalı, jaqsı baha alıw, klasslasları arasında tásirsheń bolıw) jete almawı, ishki tınıshsızlıq hám frustraciyanı payda etedi. Bul emociya aqır-ayaǵında sırtqa agressiya bolıp shıǵadı.

Agressiv oqıwshı klass jámáátindegi social-psixologiyalıq ortalıqtı buzadı. Bunday oqıwshılarda oqıw motivaciyası tómendeydi, olar mektep qásiyetlerine qarsı shıǵıwǵa (deviant minez-qulıq) beyim boladı. Usı sebepli, mektep psixologlarınıń wazıypası tek ǵana agressiyanı sındırıw emes, bálki balanıń usı jıynalǵan unamsız energiyasın unamlı baǵdarǵa (sport, dıqqat tásirsheń dóretiwshilik, sociallıq joybarlar) burıwdan ibarat.

Sonday-aq, agressiv oqıwshılarda tómendegi psixologiyalıq deficitler (kemshilikler) kózge taslanadı:

- **Empatiyanıń tómenligi:** Basqa adamnıń awırıwın, qorqınıshın yamasa qıynalısın seze almaw yamasa oǵan baha bermew.
- **Refleksiyanıń rawajlanbaǵanlıǵı:** Oqıwshı óziniń minez-qulıqın hám onıń dógeregindegilerge keltiretuǵın zıyanın tahlil qıla almaydı.
- **Affektiv turaqsızlıq:** Kishi ǵana tásirge de keskin, baqlanbaytuǵın emociyallıq reaksiya (gáreze túsip ketiw, baqırıw) kórsetiw.

Búgingi kúnde oqıwshılar arasındağı agressiyanıń eń qáwipshil kórinislerinen biri – bul **bulling (mektep zoorlığı)** bolıp tabıladı. Bulling – bul bir yamasa bir nese oqıwshı tárepinen basqa bir oqıwshınıń turaqlı túrde jiyrenishi, qorlanıwı hám kemsitiliwi.

Mektep jámáátinde agressor (buller) kóbinese óziniń statusın kórsetiw, klasslastarı ústinen hákimiyat júrgiziw ushın agressiv usıllardan paydalanadı. Bul processte agressiyanıń eki tiykargı subyekti qatnasadı:

1. **Agressorlar (Iniciatorlar):** Ádette óz-ózine baha beriwi turaqsız, shańarağında qatańlıq kógen yamasa keri-baylanıs jetispeytuğın, itibar izlegen balalar.
2. **Agressiya qurbanları (Jabrlenuvshiler):** Kóbinese qorqınshaq, ózine isenimi tómen, dógeregindegilerden ajıralıp turatuğın (mısalı, fizikalıq yamasa sırtqı kórinisindegi ózgeshelikleri bar) oqıwshılar.

Oqıwshılardağı agressiyanı tek ğana jaza qollanıw yamasa urısıw jolı menen saplastırıw múmkin emes. Bul tek mashqalanıń ishke jasalatungın (jasırın) formasına ótiwine alıp keledi.

Psixologiyalıq jaqtan eń nátiyjeli jollar tómendegilerden ibarat:

- **Agressiyanı unamlı arnağa burıw (Sublimaciya):** Baladağı jıynalğan unamsız energiyanı sport (boks, gúres, futbol), dıqqattı talap etiwshi dóretiwshilik jumıslarğa bağdarlaw.
- **Kognitiv-minez-qulıq terapiyası (CBT):** Oqıwshığa konfliktli jağdaylarda ashıwlanbay, máselelerdi gáp penen, konstruktiv jol menen sheshiwdi úretiw (Agressiyanıń ornına Assertivlik – óz huquqların basqalardı kemsitpey qorğaw qásiyetiniń qalıplesiwi).
- **Shańaraq penen islesiw:** Ata-analar menen tushındırıw jumısların alıp barıw, shańaraqtağı emociyallıq qatnaslardı jaqsılaw. Óytkeni, shańaraqta tınıshshılıq bolmasa, mekteptegi korreksiya jumısları kútilgen nátiyjeni bermeydi.

Oqıwshılardağı agressiv minez-qulıq – bul tek balanıń "jaman" minezinen emes, bálki onıń psixikasınıń kómek sorap baqırıwıdır. Bul mashqalanı óz waqtında anıqlaw hám mektep psixologı, muğallim, ata-ana úshmúshliginiń birgeliktegi tásiri arqalı sheshiw oqıwshınıń keleshekte salamat shaxs bolıp jetiswinde baslı faktor bolıp esaplanadı.

Paydalanilğan ádebiyatlar:

1. **Allambergenova, G.** (2018). *Mektep oqıwshılarınıń psixologiyalıq ózgeshelikleri hám olardı sociallıq ortalıqqa beyimlestiriw mashqalaları.* Nókis: Bilim.
2. **Asanov, J., & Turdımuratov, M.** (2021). *Óspirimlik dáwirindegi deviant minez-qulıq psixologiyası.* Nókis: Qaraqalpaqstan.
3. **Goleman, D.** (2005). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ.* New York: Bantam Books.
4. **Ganiyeva, M.** (2020). *Pedagogikalıq psixologiya.* Tashkent: Ózbekstan Milliy enciklopediyası.
5. **Nishanova, Z. T.** (2019). *Psixologik korreksiya hám korreksion treningler.* Toshkent: Innovaciya-Ziyo.
6. Lolaxon B., Ayjamal B. PEDAGOGIK INSTITUTLARDA BILIM BERISH MAZNUNI VA BILIM OLISH MALAKASINI SHAKILLLANTIRISH //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 20. – №. 4. – С. 142-143.

7. Бектурсынова Л. ФАСИЛИТАЦИЯ ВОСИТАСИДА ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ //ВЕСТНИК КАРАКАЛПАКСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ БЕРДАХА. – 2017. – Т. 35. – №. 4. – С. 50-53.
8. Bektursinova L. X., Madaminova N. O. CHARACTERISTICS OF THE DEVELOPMENT OF LITTLE CHILDREN'S MENTION //Modern Science and Research. – 2024. – Т. 3. – №. 5.
9. Bektursinova L. X., Ismailova G. ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE FAMILY IN AGGRESSIVE SITUATIONS IN ADOLESCENTS. – 2024.